

Караль-Супе священне місто

Караль-Супе, священне місто (ісп. *La Ciudad Sagrada de Caral-Supe*; англ. *Sacred City of Caral-Supe*) — археологічний ансамбль на тихоокеанському узбережжі Центральних Анд, рання урбаністична забудова в долині р. Супе; пам'ятка всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (з 2009); Перу.

Караль-Супе священне місто

Країна	Перу
Площа	626,36 га; буферна зона 14,620 га
Рік внесення	2009
Критерії	(ii)(iii)(iv)

Елітарна забудова Каралю (Copyright ©
Ministerio de Cultura - Perú)

Зміст

- 1 Географічне положення
- 2 Історична довідка
- 3 Хронологічні межі / датування
- 4 Характеристика
- 5 Призначення
- 6 Значення
- 7 Додатково
- 8 Джерело
- 9 Література
- 10 Автор ВУЕ
- 11 Важливо!

Географічне положення

Пам'ятка розташована в Південній Америці, на узбережжі Центрального Перу (приблизно за 20 км від Тихого океану), вздовж р. Супе. Належить до району Норте-Чіко.

Історична довідка

Приблизно в середині 4 тис. до н. е. розпочато заселення річкових долин Центрального Перу. Населення активно споживало городницькі овочеві культури та дрібну океанічну рибу, вирощувало бавовну. Характерна відсутність кераміки.

1948 історик-мандрівник П. А. Косок (1898–1959; США) відкрив археологічний комплекс. 1975 в академічній науці пам'ятку описав перуанський архітектор К. В. Леон (1924–2004; Перу).

Станом на 2025 триває експедиція під керівництвом очільниці Музею археології та антропології Національного університету Сан-Маркоса (Сан-Маркос головний національний університет) Р. Шеді (нар. 1946; Перу).

Хронологічні межі / датування

Характеристика

Річкова долина Супе ділить забудову майже порівну на верхню та нижню частини.

«Верхнє» місто складається з шести монументальних житлових комплексів, кожен з яких має платформенну пірамідальну конструкцію та округлий майданчик просто неба — «плазу». Найбільша монументальна споруда — головне святилище (ісп. Templo Mayor) 150 м на 110 м, висота — 28 м. Дата спорудження дискусійна.

Забудова неоднорідна, дає свідчення щодо ієрархічного розшарування населення. Елітарні об'єкти матеріальної культури та свідчення церемоніального бенкетування зосереджені переважно навколо монументальних споруд «верхнього» міста.

«Нижнє» місто — житлова забудова у вигляді малих пірамідальних конструкцій і так званий амфітеатровий храм (див. Амфітеатр).

Схожі перуанські центри налічували приблизно 600–800 мешканців.

У м. Каралі могло проживати до 3 тис. осіб.

Призначення

Складність і масштаб забудови характеризують цю археологічну пам'ятку як стародавній адміністративний та культовий центр, що був підґрунтям для доколумбової андської цивілізації. Підтвердженням культового значення м. Каралю як церемоніального центру є наявність археологічних решток, не характерних для цього регіону. Серед пам'яток знайдено музичні інструменти (зокрема духові), відсутні зразки озброєння та оборонні мури.

Віднайдено мотузки з вузликами, який вважають прикладом вузликової сигнальної мови — кіпу.

Значення

Місто Караль одне із найкраще вивчених із-поміж старожитностей докерамічної доби та один із перших прикладів монументальної архітектури, створеної людиною в доколумбовій Південній Америці. Пам'ятка — ранній прояв доколумбової андської цивілізації, складна за комплексом ознак та масштабна серед подібних синхронних центрів регіону.

Додатково

- Р. Шейді та її учні обстоюють ідею, що м. Караль — це так звана столиця «міської цивілізації» доколумбового Центрального Перу докерамічної доби.
- Археологи Дж. Хааз (нар. 1949; США), В. Крімер (нар. бл. 1949; США) та К. Маковський (нар. 1952; Польща) схиляються до висновку, що м. Караль — це приклад раннього урбаністичного центру протоцивілізаційного розвитку.
- Антрополог Ю. Берьозкін (нар. 1946; тепер Росія) висловив припущення про будівельні зв'язки між м. Караль та м. Сакса-Ваман-П'ю (фратрій) Перуанські

Увага! Опитування читачів ВУЕ. Заповнити анкету

забудови були додатково стимульовані страхом місцевого населення перед регулярним катастрофізмом на узбережжі (явище Ель-Ніньйо).

Джерело

Sacred City of Caral-Supe // UNESCO. World Heritage Convention. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1269>

Література

1. Solís R., Haas J., Creamer W. Dating Caral, a Preceramic Site in the Supe Valley on the Central Coast of Peru // Science. 2001. № 292. P. 723–726.
2. Haas J., Creamer W. Crucible of Andean civilization: The Peruvian coast from 3000 to 1800 BC // Current Anthropology. 2006. Vol. 47. № 5. P. 745–775.
3. Makowski K. Andean Urbanism // Handbook of South American Archaeology / Ed. by H. Silverman, W. Isbell. New York : Springer, 2008. P. 633–657.
4. Shady Solís R. La civilización Caral: Paisaje cultural y sistema social // Senri ethnological studie. 2014. № 89. P. 51–103.
5. Король Д. О. Гьобеклі-Тепе і Норте-Чіко — структурний монументалізм та протоцивілізаційні прояви докерамічних суспільств // Магістеріум. Культурологія. 2015. Вип. 59. С. 66–77.
6. Ortloff Ch. R. Caral, South America's Oldest City (2600–1600 BC): ENSO Environmental Changes Influencing the Late Archaic Period Site on the North Central Coast of Peru // Water 2022. Vol. 14. № 9. Art. 1403. P. 1–38. URL: <https://www.mdpi.com/2073-4441/14/9/1403>
7. Король Д. О. Криза як стимул соціокультурних та цивілізаційних трансформацій: регулярний катастрофізм узбережжя Перу // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Історія і теорія культури. 2025. Т. 8. С. 65–80.

Автор ВУЕ

Д. О. Король

Покликання на цю статтю: Король Д. О. Караль-Супе священне місто // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Караль-Супе священне місто> (дата звернення: 17.11.2025).